

Ευθυμίου, Σπ. (2023). Η διδασκαλία του τραγουδιού στους παιδικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς της χώρας μας. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περακάκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 103-109). Ε.Ε.Μ.Ε.

Η διδασκαλία του τραγουδιού στους παιδικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς της χώρας μας

Σπυριδούλα Ευθυμίου

Μουσικοπαιδαγωγός-PhD Ιονίου Πανεπιστημίου, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση
refthymiou@gmail.com

Περίληψη

Το τραγούδι αποτελεί στις μέρες μας βασικό άξονα της μουσικής εκπαίδευσης στο σχολείο. Η διεθνής βιβλιογραφία επισημαίνει ότι ήδη κατά τα πρώιμα παιδικά χρόνια η κατάλληλα προσαρμοσμένη στις δυνατότητες της συγκεκριμένης ηλικίας διδασκαλία του τραγουδιού επηρεάζει καθοριστικά την καλλιέργεια του αυτιού του παιδιού, την καλλιέργεια της φωνής του και την ανάπτυξη της τεχνικής της αναπνοής του. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει τον τρόπο που οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής υλοποιούν δραστηριότητες τραγουδιού στους δημόσιους βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς. Τα ποιοτικά δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω της μεθόδου της συνέντευξης με 19 εκπαιδευτικούς προσχολικής αγωγής, καθώς και μέσω της μεθόδου της παρατήρησης στο πλαίσιο ενός μουσικοπαιδαγωγικού επιμορφωτικού προγράμματος, το οποίο υλοποιήθηκε σε βρεφονηπιακό σταθμό της χώρας. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτουν στοιχεία που αφορούν τους στόχους που θέτουν και τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις και πρακτικές που ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής, καθώς και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν κατά την υλοποίηση δραστηριοτήτων τραγουδιού. Τα ευρήματα αναδεικνύουν προβλήματα στη φωνητική απόδοση των τραγουδιών από τους εκπαιδευτικούς, καθώς και ελλείψεις στη διδακτική τους προσέγγιση. Αναδύεται επιτακτική η ανάγκη σχεδιασμού κατάλληλων προγραμμάτων στήριξης των εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής, προκειμένου να έχουν την ικανότητα να προάγουν τη φωνητική ανάπτυξη των παιδιών και τη δημιουργική μουσική μάθηση.

Λέξεις κλειδιά: εκπαιδευτικός προσχολικής αγωγής, διδασκαλία τραγουδιού, μεθοδολογικές προσεγγίσεις και πρακτικές

Teaching songs in nursery schools in our country

Efthymiou Spyridoula

Music Educator (PhD), Primary Education
refthymiou@gmail.com

Abstract

Song is the basic method of music education at school in our days. International bibliography maintains that the teaching of the singing technique that is appropriately adapted to this particular age, affects decisively cultivating the child's ear, his/her voice and his/her breathing technique, already by his early childhood. The goal of the present study was to examine the way preschool teachers carry out song activities in state nursery schools. Its quality data were collected through interviews with 19 nursery school teachers and through observation during a music pedagogical in-service training programme which was planned and carried out in a nursery school of the state sector. Elements regarding the goals set and the methodological approaches and practices followed by early learning teachers, as well as the challenges they face by using song activities, have come to light by analyzing the data gathered. Findings bring

problems in the phonetic rendering of the songs by the teachers to light, as well as deficiencies in their educational method approach. The need to plan appropriate support programmes for the pre-school education teachers urgently emerges, in order for them to have the ability to advance the children's phonetic development and their fruitful music learning.

Keywords: pre-school education teacher, teaching songs, methodological approaches and practices

Εισαγωγή

Σε διεθνές επίπεδο έρευνες που εξετάζουν τη μουσική αγωγή στην προσχολική εκπαίδευση διαπιστώνουν ότι βασικός άξονας των παρεχόμενων μουσικών προγραμμάτων στους παιδικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς είναι το τραγούδι. Η διδασκαλία του τραγουδιού κατά την πρώιμη παιδική ηλικία είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί μέσα από αυτή μπορούν να εξελιχθούν πολλά στοιχεία της μουσικής έκφρασης και να βρουν εφαρμογή πολλές θεωρητικές μουσικές έννοιες. Η σχετική βιβλιογραφία (Gudmundsdottir, 2018· Vitale, 2009· Wills, 2011· Zdravković & Đorđević, 2020) επισημαίνει ότι η διαβίου ικανότητά μας στο τραγούδι έχει τα θεμέλια της στην ανάπτυξη της κατάλληλης φωνητικής αγωγής κατά την παιδική μας ηλικία, η οποία επηρεάζει καθοριστικά την καλλιέργεια του αυτιού μας, την καλλιέργεια της φωνής μας και την ανάπτυξη της τεχνικής της αναπνοής μας. Ωστόσο, στην Ελλάδα, είναι πολύ μικρός ο αριθμός των ερευνών που εξετάζουν τον τρόπο που υλοποιείται η διδασκαλία του τραγουδιού κατά την πρώιμη παιδική ηλικία.

Κύριος σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να συνεισφέρει στην κάλυψη αυτού του ερευνητικού κενού διερευνώντας τον τρόπο που οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής υλοποιούν δραστηριότητες τραγουδιού στους δημόσιους βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς. Πιο συγκεκριμένα τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν ήταν:

- Ποιες είναι οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις που υιοθετούν, οι διδακτικές πρακτικές που εφαρμόζουν και οι στόχοι που θέτουν οι βρεφονηπιοκόμοι κατά την υλοποίηση δραστηριοτήτων τραγουδιού;
- Ποιες μουσικές δεξιότητες επιδεικνύουν;
- Ποιες προκλήσεις και εμπόδια αντιμετωπίζουν;

Μεθοδολογία

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις και τα ποιοτικά της δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω της μεθόδου της συνέντευξης και της παρατήρησης.

Στην πρώτη φάση πραγματοποιήθηκαν 19 ατομικές συνεντεύξεις με βρεφονηπιοκόμους των δημόσιων βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών του δήμου Ιωαννινών. Οι συμμετέχοντες ήταν όλοι τους απόφοιτοι των Α.Τ.Ε.Ι. Προσχολικής Αγωγής της χώρας μας, 18 γυναίκες και ένας άντρας, με μέσο όρο 11 χρόνια διδακτικής εμπειρίας στην προσχολική εκπαίδευση. Για την επιλογή τους ακολουθήθηκε η θεωρητική δειγματοληψία, η οποία δεν είναι προκαθορισμένη, αλλά εξελίσσεται κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας. Πιο συγκεκριμένα, ο ερευνητής συνεχίζει τη δειγματοληψία, έως ότου να επέλθει κορεσμός στα δεδομένα κάθε κατηγορίας, έως ότου δηλαδή να μην προκύπτουν νέα ή συναφή δεδομένα (Mason, 2011). Ο βαθμός δόμησης των συνεντεύξεων ήταν μεγάλος, δεδομένου του ότι οι μεταβλητές, που ενδιέφεραν την παρούσα μελέτη, ήταν ξεκάθαρες και η ανάγκη προσεκτικής καταγραφής όλων των προς διερεύνηση ζητημάτων μεγάλη. Ο υψηλός βαθμός δόμησης κρίθηκε επίσης απαραίτητος λόγω του ότι οι εκπαιδευτικοί που αποτελούσαν τον πληθυσμό στόχο της έρευνας χρησιμοποιούν τη μουσική στη δουλειά τους, χωρίς να είναι εξειδικευμένοι

εκπαιδευτικοί μουσικής. Θεωρήθηκε, επομένως, σοβαρό το ενδεχόμενο κάποια σημαντικά θέματα να μην προκύψουν καθόλου στο πλαίσιο μιας λιγότερο δομημένης συνέντευξης. Για την ανάλυση των δεδομένων της συνέντευξης επιλέχθηκε η τεχνική της θεματικής ανάλυσης, η οποία εστιάζει σε νοήματα ή θέματα, που αναδύονται από τα δεδομένα αναφορικά με το προς μελέτη αντικείμενο, και οδηγεί στη συγκέντρωση πληροφοριών σχετικά με το πώς τα υποκείμενα της έρευνας αντιλαμβάνονται, ερμηνεύουν, εκφράζουν τις απόψεις, τις πεποιθήσεις και τις στάσεις τους αναφορικά με τα προς συζήτηση θέματα (Cohen & Manion, 1994· Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Η διάκριση του περιεχομένου σε ενότητες ανάλυσης επέτρεψε την ανάδειξη των μεταξύ τους σχέσεων, καθώς και την περαιτέρω σύγκρισή τους με τα δεδομένα της παρατήρησης.

Στη δεύτερη φάση της έρευνας σχεδιάστηκε και πραγματοποιήθηκε ένα μουσικοπαιδαγωγικό επιμορφωτικό πρόγραμμα, διάρκειας 5 μηνών, σε βρεφονηπιακό σταθμό της πόλης των Ιωαννίνων, ο οποίος ήταν αντιπροσωπευτικός των ευρύτερων χαρακτηριστικών των δημόσιων βρεφονηπιακών σταθμών της χώρας. Το πλαίσιο λειτουργίας του ακολουθούσε τις διατάξεις του Πρότυπου Κανονισμού Λειτουργίας των Δημόσιων Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών (άρθρο 12 του Ν.2880), οι οποίες ορίζουν με ακρίβεια τόσο τις προϋποθέσεις λειτουργίας τους, όσο και τα ειδικά καθήκοντα και αρμοδιότητες του προσωπικού, καθώς και τις συγκεκριμένες υπηρεσίες, που πρέπει να προσφέρονται στα παιδιά.

Στο επιμορφωτικό αυτό πρόγραμμα συμμετείχαν και οι επτά βρεφονηπιοκόμοι, που αποτελούσαν το εκπαιδευτικό προσωπικό του σταθμού, οι οποίοι προηγουμένως είχαν πάρει μέρος στη διαδικασία της συνέντευξης. Στο πλαίσιο της συμμετοχής τους στο επιμορφωτικό πρόγραμμα οι εκπαιδευτικοί καλούνταν σε εβδομαδιαία βάση να παρακολουθούν δίωρες επιμορφωτικές συναντήσεις που πραγματοποιούνταν στον εργασιακό τους χώρο και χρόνο και στη συνέχεια να βιντεοσκοπούν όσες από τις προτεινόμενες δραστηριότητες τραγουδιού υλοποιούσαν στην τάξη τους.

Δεδομένου του ότι δεν υπάρχουν σταθερές, αλλά αναπτυσσόμενες ικανότητες στο τραγούδι (Welch et al, 1997), οι επιμορφωτικές συναντήσεις, εστίασαν τόσο στην ανάπτυξη των φωνητικών ικανοτήτων των εκπαιδευτικών όσο και στην ανάπτυξη της διδακτικής τους επάρκειας στον συγκεκριμένο τομέα (Ehril & Gustavsson, 2015). Πιο αναλυτικά οι συμμετέχοντες:

- ήρθαν σε επαφή με θέματα, που αφορούν τα χαρακτηριστικά της φωνής των παιδιών και τις φάσεις ανάπτυξης του τραγουδιού στην προσχολική ηλικία.
- ασχολήθηκαν με ζητήματα σχετικά με τη σωστή στάση του εκπαιδευτικού, καθώς και την κατάλληλη μεθοδολογία, η οποία αφορά συγκεκριμένα βήματα, όπως η σωστή επιλογή τραγουδιού, το ξεκίνημα στον σωστό τόνο, οι συνοδευτικές κινήσεις και χειρονομίες, η ενίσχυση της προσεκτικής ακρόασης, η καθοδήγηση και ανατροφοδότηση των μαθητών (Δογάνη, 2012).
- ασκήθηκαν για τη βελτίωση των φωνητικών τους ικανοτήτων αρχικά σε απλά μελωδικά μοτίβα και στη συνέχεια σε πιο σύνθετες μελωδίες χωρίς λόγια, προκειμένου να επικεντρωθούν στο τονικό ύψος (Leighton & Lamont, 2006).
- πειραματίστηκαν με τρόπους απλής οργανικής συνοδείας.

Η συλλογή των δεδομένων στη δεύτερη αυτή φάση της έρευνας έγινε με τη μέθοδο της συμμετοχικής παρατήρησης κατά τη διάρκεια των επιμορφωτικών συναντήσεων και της μη συμμετοχικής παρατήρησης στην αξιολόγηση των βιντεοσκοπημένων δραστηριοτήτων.

Η διαδικασία της συμμετοχικής παρατήρησης είχε ως στόχο την αποτύπωση όσο το δυνατόν περισσότερων στοιχείων κάθε επιμορφωτικής συνάντησης. Συνολικά

καταγράφηκαν σημειώσεις πεδίου και για τις 20 συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν. Οι σημειώσεις που καταγράφηκαν αφορούσαν το περιεχόμενο των επιμορφωτικών συναντήσεων (προτεινόμενες μουσικές δραστηριότητες, μεθοδολογικές προσεγγίσεις), την πορεία των συμμετεχόντων ως ενήλικων εκπαιδευόμενων (δυσκολίες κατά την εφαρμογή των δραστηριοτήτων, γνώσεις και δεξιότητες προς ανάπτυξη, τομείς που σημείωσαν πρόοδο), τη λειτουργία της ομάδας των επιμορφούμενων (συνεργασία, αλληλεπίδραση, σημαντικά σχόλια και απόψεις).

Για την αξιολόγηση των βιντεοσκοπήσεων κατασκευάστηκε πλάνο παρατήρησης, δηλαδή μία λίστα ελέγχου συγκεκριμένων μουσικών δεξιοτήτων και συμπεριφορών του εκπαιδευτικού. Κάθε κατηγορία παρατήρησης αξιολογήθηκε με βάση μία πεντάβαθμη κλίμακα αξιολόγησης, για να διασφαλιστεί κατά το δυνατό το ακριβές επίπεδο απόδοσης του εκπαιδευτικού σε κάθε παρατηρούμενη συμπεριφορά με πιο αξιόπιστο τρόπο. Προκειμένου να εξασφαλιστεί η κατασκευαστική εγκυρότητα του πλάνου παρατήρησης, πέραν του ότι βασίστηκε στο θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας (Παπαδοπούλου, 2013), το περιεχόμενό του ελέγχθηκε από δύο άλλους ερευνητές, ειδικούς στον χώρο της μουσικής παιδαγωγικής, οι παρατηρήσεις των οποίων διαμόρφωσαν την τελική του μορφή. Η αξιοπιστία της μεθόδου παρατήρησης, που επιλέχθηκε, διασφαλίστηκε με την παρατήρηση μέρους των δραστηριοτήτων από δύο άλλους αξιολογητές, η συμφωνία των οποίων με την ερευνήτρια ελέγχθηκε με τον συντελεστή Intraclass Correlation Coefficient (ICC) (Koch, 1982). Η επεξεργασία των δεδομένων που προέκυψαν από την ανάλυση των βιντεοσκοπημένων στιγμιότυπων, έγινε με το λογισμικό στατιστικής ανάλυσης SPSS Statistics (Statistical Package for Social Sciences). Ως κατώτερο όριο στατιστικής σημαντικότητας θεωρήθηκε, το κοινώς αποδεκτό στην ερευνητική μεθοδολογία των επιστημών της αγωγής, το μέτρο της τάξης του 5% ($p < 0,05$).

Αποτελέσματα της έρευνας

Από τη συνεκτίμηση των δεδομένων της συνέντευξης και της παρατήρησης προκύπτουν τα ευρήματα που ακολουθούν.

Οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής φάνηκε ότι έχουν μικρή εμπιστοσύνη στις φωνητικές τους ικανότητες και στον τρόπο διδασκαλίας του τραγουδιού, παρόλο που πρόκειται για τον τομέα μουσικών δραστηριοτήτων που επιλέγεται περισσότερο στους βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς. Διαπιστώθηκε επίσης ότι λανθασμένα έχουν σχηματίσει την εντύπωση ότι δεν μπορούν να έχουν πολλές απαιτήσεις από το τραγούδι των παιδιών προσχολικής ηλικίας, τη στιγμή που σύγχρονες έρευνες αποδεικνύουν το αντίθετο (Welch, 2006· Wills, 2011· Vitale, 2009). Πιθανότατα αυτός είναι ένας από τους βασικούς λόγους για τον οποίο στις προτεινόμενες δραστηριότητες τραγουδιού που υλοποίησαν στην τάξη δεν προσέφεραν στους μαθητές τους τις κατάλληλες κατευθύνσεις, ώστε να έχουν την ευκαιρία να εξελίξουν τον τρόπο που τραγουδούν. Χρησιμοποίησαν ελάχιστα μεθοδολογικές πρακτικές, όπως η χρήση χειρονομιών ή κινήσεων, η χρήση συμβόλων ή εικονικών αναπαραστάσεων, η επισήμανση μοτίβων, που επαναλαμβάνονται, οι οποίες θα κατηύθυναν την προσοχή των παιδιών σε συγκεκριμένα μουσικά στοιχεία και θα ενίσχυαν την τονική τους ακρίβεια και τη γενικότερη ανάπτυξη των φωνητικών τους ικανοτήτων.

Το κύριο κριτήριο επιλογής τραγουδιού για τη μεγάλη πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι το θέμα του, το οποίο θεωρείται σημαντικό να σχετίζεται με την «ευρύτερη θεματική ενότητα», που δουλεύουν κάθε φορά με τα παιδιά. Από αρκετούς συμμετέχοντες δόθηκε επίσης έμφαση σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του τραγουδιού που επηρεάζουν τις επιλογές τους, όπως ο απλός και με ομοιοκαταληξία στίχος του, το μικρό του μέγεθος, το είδος του, οι κινήσεις, που υποβάλλει, ιδιαίτερα αν αυτές είναι

«ζωηρές» και «χαρούμενες», το ύφος του, καθώς και τα συναισθήματα που δημιουργεί και η απήχηση που έχει στα παιδιά. Τέσσερις (4) από τους δεκαεννέα (19) συμμετέχοντες τόνισαν ότι αισθάνονται πιο ασφαλείς να αντλούν τραγούδια μόνο από το συνηθισμένο ρεπερτόριο των παιδικών και βρεφονηπιακών σταθμών, «... θα πούμε τα κλασικά τραγούδια, θα πούμε αυτά που γνωρίζουμε εμείς...», γιατί, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε μία τους, «Πρώτα θα πρέπει να το ξέρω πολύ καλά εγώ και να το λέω σωστά... δεν μπορώ σε κάθε περίπτωση να πω ένα τραγούδι που το γνωρίζω λίγο...».

Οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής δήλωσαν ότι στο ρεπερτόριό τους συμπεριλαμβάνουν ως επί το πλείστον σύγχρονα τραγούδια (15 αναφορές), παραδοσιακά (12 αναφορές) κυρίως «...όταν έχουμε γιορτές...», γιατί «...τους αρέσει πάρα πολύ να κάνουμε κύκλο και να χορεύουμε όλοι μαζί.», παιδικά τραγούδια (9 αναφορές) μιας «... και στο σπίτι τους ακούνε κάτι αντίστοιχο», και πολύ πιο σπάνια τραγούδια άλλων πολιτισμών (7 αναφορές).

Οι διδακτικοί στόχοι που τίθενται με τη διδασκαλία τραγουδιού είναι κατά κύριο λόγο:

- ✓ η εκμάθηση της γλώσσας, «... λέξεις που δεν τις λένε σωστά, να τις μάθουν σωστά μέσω του τραγουδιού...», «...στην ομιλία τους... βοηθάει τη γλωσσική ανάπτυξη στα πιο μικρά παιδάκια.»,
- ✓ η έκφραση, «Με τα τραγούδια εκφράζονται τα παιδιά, εξωτερικεύουν τα συναισθήματα.»,
- ✓ η ψυχαγωγία, «Να χαίρονται... λέγοντας ένα παιδί ένα τραγούδι, να το ευχαριστηθεί, να συμμετέχει με όλες του τις δυνάμεις... είναι πολύ σημαντικό για μένα αυτό...»,
- ✓ η δημιουργία διάθεσης, «... ένα παιδί που κλαίει, όταν ακούσει μία ήρεμη μουσική ή χαρούμενη το κάνει να ξεχαστεί.», «... η μουσική εξημερώνει τα ήθη και εξημερώνει και τα παιδάκια, σε εισαγωγικά...» και
- ✓ η κατανόηση του θέματος, «Το τραγούδι μπορεί να αναφέρεται στο χελιδόνι και να περιγράφει το χελιδόνι... Μαθαίνουν τα παιδιά μέσα απ' αυτό...»

Μεμονωμένες ήταν οι αναφορές σε πιο μουσικούς διδακτικούς στόχους, όπως ο συντονισμός και ο έλεγχος της φωνής, καθώς και ο συνδυασμός μουσικής και κίνησης.

Σχετικά με τις πρακτικές διδασκαλίας τραγουδιού, που χρησιμοποιούν, από την ανάλυση των απαντήσεών τους στις συνεντεύξεις προέκυψε ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (οι 11 από τους 19) προτιμούν αρχικά να παρουσιάζουν οι ίδιοι το τραγούδι στα παιδιά και στη συνέχεια τα παροτρύνουν να τραγουδήσουν και αυτά μαζί τους. Ορισμένοι (3 στους 19) τόνισαν τη σημασία των κινήσεων στην εκμάθηση του τραγουδιού, «... προτιμώ τραγούδια που να έχουν κινησούλες και, αν δεν έχουν, βάζω εγώ δικές μου, γιατί τους αρέσει πιο πολύ...», ενώ υπήρχαν αρκετοί (5 στους 19) που επισήμαναν τη σπουδαιότητα των συχνών επαναλήψεων, «...βοηθάει πολύ η επανάληψη, να το κατακτήσει το παιδί το συγκεκριμένο τραγούδι και να οικειοποιηθεί τη μελωδία. Γιατί είναι λίγο δύσκολο για το παιδί αυτό». Επιπλέον, από τα δεδομένα της παρατήρησης διαπιστώθηκε ότι δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στο κείμενο του τραγουδιού παρά στη μελωδική του γραμμή. Οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής φάνηκε ότι επιμένουν ιδιαίτερα στην εκμάθηση των στίχων ενισχύοντας πρωτίστως τη λεκτική μνήμη των παιδιών. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε μία εκ των συμμετεχόντων «... Το πρώτο που κάνουμε είναι να λέμε τα λογάκια... Σαν ποίημα. Το ακούνε τα παιδιά, το συζητάμε και μετά το ντύνουμε λίγο με τη μουσική.»

Αξιοσημείωτη ήταν η διαφοροποίηση των απαντήσεών τους όσον αφορά τη χρήση ηχογραφημένων τραγουδιών. Αν και δήλωσαν ότι θεωρούν ιδιαίτερα χρήσιμες τις έτοιμες ηχογραφήσεις, για λίγους (4 αναφορές) το CD (compact disk) είναι ο κύριος

τρόπος παρουσίασης των τραγουδιών στους μαθητές τους. Ορισμένοι (4 αναφορές) τόνισαν ότι το χρησιμοποιούν ελάχιστα έως καθόλου, ενώ κάποιιοι άλλοι (6 αναφορές) απλώς βοηθητικά, «... Αν υπάρχει σε CD θα το ακούσουμε και σε CD. Το βάζω στο τέλος, δεν μου αρέσει να το βάζω στην αρχή να το ακούνε έτοιμο». Κατά την υλοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων τραγουδιού στην τάξη παρατηρήθηκε ότι οι έτοιμες ηχογραφήσεις πολλές φορές λειτούργησαν ως μέσο υπενθύμισης των μελωδιών για τους βρεφονηπιοκόμους, που δεν ήταν σε θέση να χρησιμοποιήσουν τη μουσική σημειογραφία, για να τις αναπαράγουν. Από την ανάλυση των βιντεοσκοπήσεων προέκυψε επίσης ότι συχνά η χρήση του CD στη διδασκαλία τραγουδιού είχε τόσο κυρίαρχο ρόλο που όχι μόνο αντικαθιστούσε τη φωνητική απόδοση του κομματιού από τον εκπαιδευτικό, αλλά μείωνε σημαντικά την ανάγκη του να καθοδηγεί λεκτικά τους μαθητές του με κατάλληλα προετοιμασμένα σχόλια.

Η χρήση οργανικής συνοδείας στην εκμάθηση των τραγουδιών αποδείχθηκε ιδιαίτερα σπάνια. Οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής φάνηκε να θεωρούν ιδιαίτερα απαιτητικό να συνοδεύουν τη φωνή τους με κάποιο μελωδικό όργανο, για αυτό και αντιμετώπιζαν συχνά προβλήματα στη σωστή τονικά απόδοση των τραγουδιών. Η έλλειψη οργανικής συνοδείας στο μεγαλύτερο ποσοστό των δραστηριοτήτων τραγουδιού (87%), που υλοποιήθηκαν και βιντεοσκοπήθηκαν, όπως ήταν αναμενόμενο, δεν μπορούσε να εξασφαλίσει το ξεκίνημά του στον σωστό τόνο. Από την ανάλυση των βιντεοσκοπημένων στιγμιότυπων διαπιστώθηκε ότι είναι περιορισμένος ο αριθμός των δραστηριοτήτων τραγουδιού (26,1%), στις οποίες η τονική τους ακρίβεια αξιολογήθηκε άνω του μετρίου, σε αντίθεση με τη ρυθμική τους ακρίβεια, που στην πλειοψηφία των περιπτώσεων (69,6%) κρίθηκε από πολύ καλή (26,1%) έως πάρα πολύ καλή (43,5%). Οι συμμετέχοντες βρεφονηπιοκόμοι υποστήριξαν ότι συνηθίζουν να «*παραλλάσουν*» τη μελωδία των τραγουδιών που διδάσκουν στους μαθητές τους, γιατί αντιμετωπίζουν δυσκολία στο να τη θυμηθούν σωστά, επισημαίνοντας «*έχουμε γίνει ειδικοί στο να παραλλάσουμε τις μελωδίες!*». Η λανθασμένη απόδοση της μελωδίας κυρίως λόγω αδυναμίας ανάκλησής της, η ερμηνεία αυτής της απόδοσης ως «*παραλλαγή*», καθώς και η δυσκολία τους τις περισσότερες φορές να διακρίνουν οι ίδιοι τα τονικά προβλήματα στη φωνή τους αποτελούν ενδείξεις της ελλιπούς αίσθησης της τονικότητας των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής.

Τέλος όσον αφορά την τεχνική τους στο τραγούδι εξετάστηκε κυρίως η στάση του σώματος, η σωστή αναπνοή και η εκφραστικότητά τους. Από την ανάλυση των βιντεοσκοπημένων δραστηριοτήτων προέκυψε ότι αυτά τα στοιχεία αποτελούν πολύ αδύναμα σημεία της φωνητικής απόδοσης των τραγουδιών από τους συμμετέχοντες βρεφονηπιοκόμους. Ένα πολύ μικρό ποσοστό των δραστηριοτήτων αξιολογήθηκε άνω του μετρίου στις συγκεκριμένες κατηγορίες παρατήρησης (στάση σώματος και σωστή αναπνοή 17,1%, εκφραστικότητα 23,9%).

Επίλογος

Βάσει των δεδομένων της παρούσας μελέτης οι εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις κατά την υλοποίηση δραστηριοτήτων τραγουδιού στους βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, οι οποίες σχετίζονται τόσο με τις μουσικές τους δεξιότητες στον συγκεκριμένο τομέα όσο και με τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις και διδακτικές πρακτικές που υιοθετούν. Οι βρεφονηπιοκόμοι, που συμμετείχαν στην έρευνα, αν και αναγνωρίζουν τη σημασία της μουσικής στην προσχολική εκπαίδευση, αυτοπροσδιορίζονται ως «μη ειδικοί» στο συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο. Διαπιστώνοντας τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφέρουν χαρακτηριστικά:

... εγώ τη φοβάμαι [τη μουσική], με την έννοια ότι δεν μπορώ να την εφαρμόσω, όπως

θα έπρεπε... περισσότερο θεωρώ ότι έχουμε ανάγκη να γίνονται κάποια σεμινάρια, κάποιες ενημερώσεις.
... χρειαζόμαστε βοήθεια... δυστυχώς δεν γίνονται πολύ συχνά επιμορφώσεις... και δεν έχουν και μεγάλη διάρκεια.
... την προσχολική αγωγή δεν την προσέχουν.

Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας δεν ήταν η γενίκευση των συμπερασμάτων, αλλά η κατανόηση κάποιων διαδικασιών σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο (Mason, 2011). Παρόλα αυτά, η αντιπροσωπευτικότητα της περίπτωσης, που εξετάστηκε, καθώς και «τα στενά και ισχυρά συνδεδεμένα με την πραγματικότητα» (Cohen et al., 2008, σελ. 315) δεδομένα που συλλέχθηκαν μας επιτρέπουν να πιστεύουμε ότι τα ευρήματά της θα μπορούσαν να συνεισφέρουν τόσο στην κατανόηση των παραγόντων, που τείνουν να λειτουργούν ως εμπόδια στην υλοποίηση δραστηριοτήτων τραγουδιού στους βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, όσο και στον σχεδιασμό μουσικοπαιδαγωγικών προγραμμάτων εκπαίδευσης, που να ανταποκρίνονται στις πραγματικές επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Μεταίχμιο.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Μεταίχμιο.
- Δογάνη, Κ. (2012). *Μουσική στην προσχολική ηλικία: Αλληλεπίδραση παιδιού - παιδαγωγού*. Gutenberg.
- Ehril, A., & Gustavsson, H. (2015). The importance of Music in Preschool Education. *Australian Journal of Teacher Education*, 40(7), 32-42.
- Gudmundsdottir, R. H. (2018). Revisiting singing proficiency in three-year-olds. *Psychology of Music*, 48(2), 283-296.
- Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στη Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Koch, G. G. (1982). Intraclass correlation coefficient. In S. Kotz & N. L. Johnson (Eds.), *Encyclopedia of Statistical Sciences*, 4 (pp. 213-217). John Wiley & Sons.
- Leighton, G., & Lamont, A. (2006). Exploring children's singing development: Do experiences in early schooling help or hinder? *Music Education Research*, 8(3), 311-330.
- Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Πεδίο.
- Παπαδοπούλου, Β. (2013). *Παρατήρηση διδασκαλίας: Θεωρητικό πλαίσιο και εφαρμογές*. Αδελφοί Κυριακίδη.
- Vitale, A. R. (2009). Learning processes in the study of the singing voice. In A.R. Addressi & S. Young (Eds.), *MERYC 2009 Proceedings of the European Network of Music Educators and Researchers of Young Children*. Bologna (Italy), 22nd-25th July 2009. Bononia University Press.
- Welch, G.F. (2006). Singing and vocal development. In G.E. McPherson (Ed.), *The child as a musician: A handbook of musical development* (pp. 311-329). Oxford University Press.
- Welch, G.F., Sergeant, D.C., & White, P.J. (1997). Age, sex and vocal task as factors in singing "in tune" during the first years of schooling. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 133, 133-160.
- Wills, R. (2011). The magic of music: A study into the promotion of children's wellbeing through singing. *International Journal of Children's Spirituality*, 16(1), 37-46.
- Zdravković, V., & Đorđević, I. (2020). *Nurturing Choir Singing in Preschool Children*. Facta Universitatis.